

УДК 81'25:821.111

ОПАНАСЕНКО Юлія Володимирівна,
викладач кафедри теорії і практики перекладу
Східноєвропейського університету економіки і
менеджменту
e-mail: julia_opanasenko@mail.ru

ОНІМНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ДЕТЕКТИВНОЇ ПРОЗИ А. КОНАН ДОЙЛА

Статтю присвячено проблемі відтворення власних назв в українських перекладах художньої літератури. Досліджено способи класифікації онімів, функції власних назв та їхнє значення у художньому дискурсі. На прикладі детективної прози Артура Конан Дойла розглядаються труднощі, з якими стикається інтерпретатор у процесі відтворення у перекладі англійських власних назв, а також принципи і методи актуалізації чужоземних онімів у мові перекладу. Проаналізовано онімний простір англійського письменника в жанрі детективної літератури. Власні назви у детективній прозі Конан Дойла виконують низку важливих функцій: сприяють реалістичності оповіді та розкриттю образів героїв, вводять у текст локалізаційну, історичну, етнографічну, конотативну інформацію, слугують автобіографічними маркерами у творах митця, формують індивідуально-авторську картину світу. Онімна лексика відображає майстерність письменника; її відтворення не завжди регламентоване нормами правопису мови перекладу, а часто підпорядковане художнім завданням літературного твору й у багатьох випадках залежить від творчого підходу, досвіду та інтуїції перекладача.

Ключові слова: власна назва, онім, ономастика, антропонім, топонім, хремотонім, транскрипція, транслітерація, транспозиція, деонімізація, калькування.

Постановка проблеми. Існування проблеми перекладу власних назв у теоретичному плані визнається не всіма. Причиною тому є достатня кількість наукових розвідок із цього питання. Усі дослідники визначають конкретні способи перекладу власних назв, як-то транслітерація, транскрипція, калькування тощо. Проте на практиці проблема виявляється набагато складнішою. Той факт, що реалізація іншомовних онімів в українській мові відбувається зі значними коливаннями, свідчить про те, що потреба в узагальненні, систематизації та критичному аналізі правил відтворення власних назв графічними засобами української мови існує й нині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення функцій власних назв у художньому тексті вже давно й чітко оформилося в окрему ономастичну науку, яку ще називають літературною ономастикою. Дослідженню ономастики присвячено чимало наукових розвідок, серед яких можна назвати фундаментальні праці О. Ю. Карпенко [1], Ю. О. Карпенка [2], Е. М. Левіної [3], О. В. Суперанської [4] та ін. Питанням перекладу онімів присвячено студії Д. І. Єрмоловича [5], А. Г. Гудманяна [6], С. Флоріна та С. Влахова [7; 8]. Однак більшість перекладознавчих праць з ономастики зосереджені на дихотомії «англійська – російська», дослідженню способів перекладу іншомовних власних назв українською мовою присвячено поодинокі наукові розвідки.

Мета статті – розкрити специфіку перекладацької роботи з власними назвами на прикладі перекладів творів детективного жанру А. Конан Дойла. На сьогоднішній день ономастичний аспект творів англійського письменника залишається малодослідженим, зокрема відсутнє будь-яке дослідження відображення онімного простору митця в українських перекладах його творчої спадщини. Тому пропонується стаття покликана допомогти заповнити цю прогалину.

Виклад основного матеріалу. Власні назви (оніми), на відміну від загальних (апелятивів), слугують для виокремлення певного об'єкта з низки подібних, для його індивідуалізації та ідентифікації. Відомо багато намагань класифікувати власні назви. Приміром, М. П. Кочерган виокремлює такі категорії онімів: антропоніми (імена людей), топоніми (географічні назви), теоніми (назви божеств), зооніми (клички тварин),

астроніми (назви небесних тіл), космоніми (назви зон космічного простору та сузір'їв), хрононіми (назви відрізків часу, пов'язані з історичними подіями), ідеоніми (назви об'єктів духовної культури), хрематоніми (назви об'єктів матеріальної культури) [9, с. 187]. Російська дослідниця Е. М. Левіна додає до цієї класифікації фалероніми (назви орденів та медалей), біоніми (назви біологічних об'єктів) та планетоніми (назви планет), а загалом власні назви вона ділить на дві категорії: назви реальних об'єктів – реаліоніми та назви вигаданих об'єктів – міфоніми [3, с. 7–8]. Існує чимало інших типів рубрикації онімної лексики. Зокрема, дослідженням цього питання займалися В. А. Никонов [10], Н. В. Подольська [11], О. В. Суперанська [4] та ін. Так, з огляду на особливості функціонування власних назв ономастику поділяють на реальну й поетичну, літературну й діалектну, історичну й сучасну, теоретичну й прикладну.

Вивчення поетичної або, як її ще називають, літературно-художньої ономастики займає особливе місце в лінгвостилістичному аналізі художнього тексту. Як справедливо зауважує О. І. Фоякова, власні назви у творах письменника становлять особливо помітний, стилістично й семантично маркований експресивний засіб, прикметну особливість стилю митця. І не лише тому, що вони створюють «ономастичний світ» художнього тексту й творчості автора, відіграють важливу текстотвірну роль, а й тому, що естетичні об'єкти, які вони позначають, беруть участь у розвиткові й побудові мовної та літературної композиції тексту, у вираженні всіх художніх смислів і світогляду митця, в реалізації всіх категорій і властивостей художнього тексту [12, с. 34].

Власні назви становлять невід'ємну частину твору, вони настільки органічно вплітаються в текст, що спроба вилучити онімну лексику з нього безумовно приведе до втрати смислу. У відсотковому відношенні оніми, здебільшого, складають лише 3–4% тексту художнього твору. Однак їхня роль у творенні художнього цілого навряд чи зводиться до цієї незначної цифри. На думку відомого українського ономаста Ю. О. Карпенка, функціональне навантаження такої лексики має вимірюватися значно більшим відсотком. Специфіку цього мовного засобу дослідник убачає в його ілюзорній факультативності, безмежності вибору й такій же безмежності можливого функціонального, семантико-стилістичного наповнення [13, с. 75]. Власні назви у творі митця можуть перетворитися на могутній виразовий характеристичний засіб. Коли письменник добирає ім'я своєму героєві, він уже знає, якими будуть його характер та роль у розгортанні сюжету, тому він, свідомо чи не свідомо, прагне гармонії образу й імені [14, с. 69]. Онімна лексику забарвлює й увиразнює текст. Щоб повною мірою оволодіти текстом, необхідно розібратися й у тих власних назвах, якими послуговується його автор. Наведені міркування щодо значення власних назв для творення та сприйняття художнього тексту підводять нас до не менш важливого питання про принципи та методи відтворення такої лексики у перекладі.

Коли йдеться про переклад іншомовних онімів, зазвичай говорять про транскрипцію й транслітерацію. У першому випадку засобами абетки мови перекладу намагаються передати наскільки це можливо звучання власної назви. О. О. Реформатський запропонував називати такий спосіб практичною транскрипцією, відмежовуючи її таким чином від транскрипції фонетичної та фонологічної, позаяк вона вводить іншомовні слова та словосполучення в мову перекладу, не виходячи за межі загальноприйнятої абетки, тобто без запровадження нових літер або особливих діакритичних знаків [15, с. 384]. У другому випадку йдеться про політерну відповідність. Прикметним у цьому плані є той факт, що в історичній ретроспективі спостерігаємо певні традиції щодо способів відтворення чужомовних власних назв. Так, якщо в XVIII – першій половині XIX ст. перекладачі тяжіли до транслітерації, то починаючи з XX ст. у перекладацькій практиці переважає тенденція до транскрипції.

Транскрипція дозволяє зберегти принцип відповідності між фонемами оригіналу та їхніми графічними еквівалентами в мові перекладу. Варто зазначити, що ця мета не завжди досяжна. Фонологічні системи різних мов, зазвичай, настільки специфічні, що їхні

звуки неможливо поставити у взаємно однозначну відповідність. Оскільки для окремих звуків мови-джерела в принципі неможливо підібрати графічні аналоги в системі мови перекладу, метод практичної транскрипції часто включає елементи транслітерації. Завдяки елементам транслітерації легше відтворити початкову форму власної назви мовою оригіналу [5, с. 118–119].

Однак, окрім транскрипції і транслітерації, професор Д. І. Єрмолович називає й інші методи актуалізації чужоземних онімів у мові перекладу, які зокрема включають: пряме графічне перенесення; евфонічне передавання; обмеження варіативності власної назви; семантичну експлікацію; гібридний метод; морфограматичну модифікацію; онімічну заміну; транспозицію; традиційне іменування; деонімізацію; калькування та функціональну аналогію (заміну внутрішньої форми). Вибір методу перекладу власної назви залежить передусім від принципу відповідності, тобто від вибору головного критерію під час формування відповідностей, якому й будуть підпорядковані всі інші фактори [5, с. 115–166].

Видатний англійський письменник Артур Конан Дойл у повістях та оповіданнях про славнозвісного майстра детективних розслідувань Шерлока Холмса зумів створити своєрідну енциклопедію життя суспільства Вікторіанської епохи (кінець XIX – початок XX ст.). Закони детективного жанру, обраного митцем, зобов'язують його до реалістичного відтворення місця зображуваних подій, позаяк читач має повірити в існування героїв, перейнятися їхніми клопотами та проблемами, спробувати зрозуміти мотиви вчинків героїв, їхні думки, сподівання. Все це слугує головної меті детективного твору – розкриттю загадки, що лежить в основі сюжету, надаючи змогу читачеві «позмагатися» у спритності з розслідувачем. У своїй детективній прозі Конан Дойл великої ваги надає реаліям, які оточують героїв, – ландшафти різних районів Англії, галасливі лондонські вулиці, контори, крамниці, маєтки знаті, фешенебельні клуби, а також незліченні образи людей, представників усіх верств суспільства – все тут достовірно й точно змальовано, майстерно виписано, здається, що все це можна відчутти на дотик. У реалістичному відтворенні Англії доби Вікторіанства авторові допомагають не лише описи знайомих місцин, а й власні назви, які передають неповторний колорит зображуваного в творах митця.

Дослідивши структуру онімного простору детективної прози А. Конан Дойла, можна відзначити, що в художньому тексті превалюють топоніми та антропоніми, рідше трапляються хремотоніми, зокрема гемероніми – назви органів періодичного друку, з яких головні герої дізнаються про злочини. Щодо антропонімів, то варто передусім звернутися до імен головних героїв та варіантів їхнього перекладу. Так, майстер детективного розшуку *Sherlock Holmes* більшості українських читачів відомий як *Шерлок Холмс*. Принаймні з таким ім'ям він з'явився на сторінках творів А. Конан Дойла в перекладах Миколи Дмитренка (1; 2), Володимира Панченка (3; 4; 5) та Інни Базилянської (6). Усі ці перекладачі, дотримуючись принципу звукової подібності, під час відтворення антропоніму вдаються до методу практичної транскрипції. У перекладі Анастасії Марченко (7) (щоправда з російської) прізвище Шерлока звучить як *Голмс*. У цьому випадку перекладач, транскрибуючи власну назву, передає англійську фонему [h] українською графемою 'г'.

Питання відтворення звука [h] засобами української орфографії досить контраверсійне і вже давно вийшло за межі наукової полеміки. Дискусії щодо того, як правильно – *Хемінгуей* чи *Гемінгвей*, *Айдахо* чи *Айдаго* тощо точаться нині не лише в наукових колах, а й у засобах масової інформації, на просторах всесвітньої мережі Інтернет і навіть у розмовах пересічних громадян. З одного боку, історично склалися традиційні варіанти написання того чи того імені, й українському читачеві більш звичним видається варіант *Холмс*, що очевидно прийшов до нашої мови ще з радянських часів за посередництва російської, позаяк найближчою до англійської фонемою [h] в російській мові є звук [x], якому на письмі відповідає літера 'х'. Водночас російську графему 'г', яка

позначає звук [г] використовують для транскрибування англійської фонемі [g]. З іншого боку, не можна не зважати на те, що можливості української фонетики в цьому плані дещо ширші, оскільки українська абетка, окрім 'г' та 'х', має ще й літеру 'ґ'. Отже, виходить, що в українській мові англійському [h] відповідає літера 'г', а [g] – літера 'ґ'. Такий принцип, зокрема, закладений у таблиці транслітерації українських прізвищ латиницею (Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 р.). Цим правилом послуговується і низка українських перекладачів сучасності. Той-таки В. Панченко, який, хоча й використовує антропонім Шерлок Холмс, для перекладу інших онімів нерідко застосовує згаданий принцип: *Paddington* (8, р. 202) – *Паддингтон* (3, с. 243), *Reading* (8, р. 202) – *Рединг* (3, с. 243), *Globe* (8, р. 249) – *«Глоуб»* (3, с. 302), *the brig Hotspur* (8, р. 385) – *бриг «Готспур»* (4, с. 87).

Варто однак зазначити, що використання української 'г' на позначення англійської фонемі [h] не можна вважати тенденцією винятково останніх десятиріч. Така традиція існувала ще на початку ХХ ст., про що свідчить переклад Антіна Шебеца повісті А. Конан Дойла «A Study in Scarlet», виданий у Львові 1908 року під назвою «Кривавий шлях», у якому відомий детектив з'являється під іменем *Шерльок Гольмс* (9). Таке ж ім'я має головний герой українського перекладу повісті «The Hound of the Baskervilles» («Пес Баскервілів») (10), виданого в «Українській накладні», щоправда без зазначення року видання й перекладача. Ймовірно, що це видання теж відноситься до початку ХХ ст. У цих перекладах спостерігаємо ще одну тогочасну тенденцію до пом'якшення 'л', що була характерна для західноукраїнської орфографічної практики через тісні контакти української мови з польською, німецькою, угорською мовами. Після примусової русифікації за часів Радянського Союзу *Шерльока Гольмса* змінив *Шерлок Холмс*, тому не виключено, що з часом на зміну йому прийде *Шерлок Голмс*, і цей антропонім стане цілком звичним для українського реципієнта. Все це питання часу, позаяк зміна традиції – справа дійсно складна й завжди має як своїх прихильників, так і противників.

Не менш заплутаною видається ситуація з прізвищем помічника детектива. Так, В. Панченко, А. Шебец та А. Марченко називають його *доктором Вотсоном*, М. Дмитренко та І. Базилянська інтерпретують ім'я героя як *доктор Вотсон*. Очевидно в першому випадку прізвище лікаря було транслітероване, і цей антропонім завдяки частому використанню став традиційним. Другий варіант свідчить про намагання перекладачів здійснити практичну транскрипцію власної назви, і з огляду на превалювання в сучасній перекладацькій практиці принципу звукової подібності іншомовних онімів, видається більш актуальним на сьогодні. Проте нині в засобах масової інформації та в деяких перекладах, зокрема й російськомовних, усе частіше можна натрапити на ще один варіант практичної транскрипції прізвища – *Вотсон*. Такий спосіб інтерпретації є близьким до оригінального звучання, позаяк англійська фонема [w] у цьому випадку наближається до українського звуку [у], що на письмі відповідає графемі 'у'.

Щодо імені цього героя, варто згадати оповідання «The Man with the Twisted Lip» («Людина з розсіченою губою»), у якому дружина доктора Вотсона запитує свою знайому: «*Or should you rather that I sent James off to bed?*» (8, р. 230). У перекладах цього речення І. Базилянської та В. Панченка звучить антропонім *Джон* (6, с. 227; 3, с. 278). Взагалі у творах А. Конан Дойла Вотсона називають на ім'я двічі. «A Study in Scarlet» («Етюд у багряних тонах») має підзаголовок «*Being a Reprint from the Reminiscences of John H. Watson, M. D., Late of the Army Medical Department*» («*Зі спогадів Джона Х. Вотсона, доктора медицини, відставного військового хірурга*»). В оповіданні ж «Людина з розсіченою губою» дружина називає його Джеймсом. Дослідники припускають, що повне ім'я доктора – Джон Хеміш Вотсон, а Джеймс, як називає його дружина, – є англійським варіантом шотландського «Хеміш», середнього імені героя. Вочевидь перекладачі, щоб уникнути плутанини, вирішили відступити від тексту оригіналу,

назвавши доктора Вотсона Джоном. Проте тут постає питання відтворення у перекладі авторського задуму. Можливо, Конан Дойл прагнув показати, що дружина називає свого чоловіка якимось по-особливому, на ім'я, яке, напевно, відоме лише обмеженому колу осіб. У цьому випадку точнішим видається переклад М. Дмитренка: «*Можже, ти хочеш, щоб я спочатку відіслала Джеймса спати?*» (1, с. 324). Не можна забувати, що збереження авторської інтенції – важлива умова забезпечення адекватності перекладу.

Особливу увагу перекладачі та перекладознавці завжди приділяли проблемі тих імен та прізвищ, які містять у собі семантику, що використовується автором як художній прийом. У такому випадку перед інтерпретатором постає нелегке завдання, для розв'язання якого існує щонайменше три способи. По-перше, дотримуючись принципу звукової/графічної подібності, вдатися до методу практичної транскрипції/транслітерації і акцентувати таким чином увагу на походженні персонажа. По-друге, керуючись принципом відображення внутрішньої форми власної назви, застосувати метод калькування і створити засобами мови перекладу нове ім'я, зберігаючи при цьому оригінальну мотивацію й асоціативний підтекст. По-третє, що трапляється вкрай рідко, спробувати поєднати у перекладі внутрішню і зовнішню форми чужомовного оніма.

У своїй детективній прозі Конан Дойл нечасто звертається до внутрішньої форми антропонімів, однак, у певному контексті автор привертає увагу читача до того слова, яке видається важливим для розгортання сюжетної лінії твору. Приміром, в оповіданні «*A Case of Identity*» («Встановлення особи») героїня звертається до детектива з проханням розшукати її коханого на ім'я *Hosmer Angel* (8, р. 192), яким, як з'ясувалося згодом, виявився її власний вітчим, що майстерно маскувався, аби заручитися з дівчиною та не допустити її одруження з кимось іншим. Прізвище, яке вигадав для себе злочинець, не є випадковим, позаяк лексема «*angel*», що українською перекладається як «*янгол*», в англійському реципієнта одразу ж викликає асоціації з чимось добрим та світлим. Саме таким і був персонаж, за якого видавав себе злочинець, – скромним, сором'язливим, повадився по-джентльменськи – тобто створений образ точно відповідав обраному прізвищу. Все це сприяло досягненню його мети і зовсім скоро злочинець полонив серце своєї жертви. В. Панченко транскрибував ім'я та прізвище героя, назвавши його *Госмером Ейнджелом* (3, с. 231). Однак у сприйнятті українського читача, який не володіє англійською мовою, таке прізвище не містить необхідної конотації. Напевно, реципієнт зрозуміє, що йдеться про англійця, але асоціативний шлейф власної назви у такому перекладі втрачається. Можливо, інтерпретаторові варто було б удатися до додаткових засобів осмислення і, наприклад, у виносці або в примітках зазначити «*від англ. «angel» – янгол*». Інший перекладач, ім'я якого не зазначено (ймовірно, М. Дмитренко), у відтворенні антропоніма застосовує транслітерацію й іменує героя *Хосмером Ангелом* (11, с. 68). Такий варіант перекладу цілком відповідає контексту, адже ім'я героя вказує на його походження, а прізвище безперечно викликає необхідні асоціації (читач легко зможе декодувати російське «*ангел*»).

Топоніми у детективній прозі Конан Дойла виконують одночасно кілька важливих функцій. Передусім вони слугують засобом локалізації дії, становлячи вагомий складник хронотопічних засобів; вони також підсилюють місцевий колорит та зміцнюють зв'язок вигаданої автором реальності зі справжнім світом; і, нарешті, відтіняють надзвичайні професійні здібності головного героя, позаяк Шерлок Холмс доволі часто згадує місця, в яких він або здобував блискучу перемогу під час розплутування чергової надскладної справи або дізнавався про них із різноманітних джерел інформації і здатен відтворити у своїй пам'яті найдрібнішу деталь того чи того злочину.

Зокрема, в повісті «*The Hound of the Baskervilles*» Шерлок пригадує випадок, що трапився *in Grodno, in Little Russia, in the year '66* (8, р. 754). У вже згаданому перекладі повісті «Пес Баскервілів», виданого в «Українській накладні» та у виданні «Пригоди Шерлока Холмса. Вигнанці» 1992 року, знову ж таки без зазначення перекладача, ці топоніми чомусь узагалі вилучені з тексту (10, с. 246; 12, с. 104). У перекладі «Собака

Баскервілів» В. Панченка читаємо про випадок у *Городні, на Україні, 1866 року* (4, с. 312). Реципієнтові перекладу навряд чи спаде на думку, що в тексті йдеться не про місто Городня, Чернігівської області України, а про місто Гродно на території сучасної Білорусі, інша (але менш поширена) назва якого й справді – Городня. Проте цікавим тут є інше: навіть у не надто обізнаного в царині історії читача напевне виникне цілком логічне питання: чи існувала держава під назвою Україна в 1866 році? Для перекладу топоніму *Little Russia* можна було б застосувати калькування й інтерпретувати його як *Малоросія*, але цей термін застосовували переважно щодо частини саме українських земель, які належали до Російської імперії. До того ж він вважається образливим у сучасному українському суспільстві, позаяк асоціюється із провінційним комплексом неповноцінності. Оскільки місто Гродно з 1795 по 1917 рр. перебувало в складі Російської імперії, доцільніше, на нашу думку, вдатися до методу функціональної аналогії й перекласти цей фрагмент тексту наступним чином: *у Гродно, в Російській імперії, 1866 року*.

Топоніми допомагають Конан Дойлу яскраво зобразити Лондон кінця XIX – початку XX ст., вони почасти слугують виразниками автобіографічних мотивів, адже це місто, в якому митець провів значну частину свого життя. Під час створення оповідань автор нерідко звертався до топографічних карт Лондона, можливо навіть користувався довідником Королівської пошти, а також іншими джерелами, – все у прозі письменника мало бути надзвичайно реалістичним, рельєфним, живим. Саме тому тексти оповідань Конан Дойла рясніють назвами вулиць (*Baker Street, Downing Street, Threadneedle Street, Oxford Street, Fleet Street, Bow Street, Leadenhall Street, Regent Street, Fenchurch Street*), районів (*the City of London*), вокзалів (*Paddington, Waterloo*), історичних та архітектурних пам'яток Лондона (*the Houses of Parliament, Big Ben*) тощо.

Однією з «вічних» проблем, які виникають під час перекладу цих та інших топонімів українською мовою, постає графічне відтворення англійських букв 'i', 'y', 'e' та буквосполучень 'ee', 'ea', які позначають фонему [i]. Причиною тому є неунормованість та непослідовність українського правопису, відповідно до якого під час передачі чужомовних слів слід зважати на так зване «правило дев'ятки», яке вимагає писати в запозичених загальних назвах після приголосних 'д', 'т', 'з', 'с', 'ц', 'ж' ('дж'), 'ш', 'ч', 'р' перед наступною літерою, що позначає приголосний звук (крім 'й') літеру 'и' [16, с. 122]. Проте на власні назви це правило не поширюється, тому літери 'и' та 'і' порізнному використовують в чужомовних онімах. Щоправда правопис подає деякі роз'яснення щодо написання іншомовних топонімів, зокрема літеру 'и' пишуть в географічних назвах із кінцевими -ида, -ика; після приголосних 'дж', 'ж', 'ч', 'ш', 'щ' і 'ц' перед приголосним; в назвах із звукосполученням 'ри' перед приголосним; у низці інших географічних назв після приголосних 'д', 'т' та в деяких випадках згідно з традиційною вимовою [16, с. 122]. Як бачимо, правила написання 'и'/'і' в чужоземних онімах досить нечіткі й заплутані. Вони значною мірою відрізняються від правил, які застосовують до запозичених апелятивів. Окрім того, більшість із них поширюються лише на географічні назви, а як бути з антропонімами?

Деякі науковці пропонують застосувати «правило дев'ятки» до всіх іншомовних власних назв, що могло б значно спростити наш правопис, проте водночас віддалити від оригінального звучання й написання лексеми. Отже, інтерпретатор знову постає перед дилемою: наблизити переклад до мови-джерела чи мови-сприймача? Через відсутність чітких правил йому доводиться розв'язувати цю дилему самотійно, покладаючись лише на власні знання та перекладацький досвід.

У своїх перекладах В. Панченко прагне дотримання вимог чинного правопису й інтерпретує оригінальні топоніми в такий спосіб: *Бейкер-стріт* (3, с. 22), *Ліденхолл-стріт* (3, с. 233), *Падінгтон* (3, с. 243), *Риджент Стріт* (3, с. 260), *Треднідл-стріт* (3, с. 22), *Давнінг-стріт* (4, с. 177), *Біг-Бен* (5, с. 333). Однак часом інтерпретатор виявляється непослідовним у своїх перекладах. Так, назву ділової частини Лондона *the*

City він відтворює або відповідно до «правила дев'ятки», тобто *Cumi* (3, с. 238; 4, с. 62), або ж згідно з традиційною вимовою – *Cimi* (3, с. 368; 4, с. 50, 61). При чому обидва варіанти трапляються в тому самому оповіданні. Те ж саме маємо з перекладом назви притулку *the Brixton Workhouse Infirmary*, яка в оповіданні «The Disappearance of Lady Frances Carfax» («Зникнення леді Френсіс Карфакс») звучить і як *Брикстонський* (5, с. 332) і як *Брікстонський притулок* (5, с. 333). У перекладах І. Базилянської також превалюють правила українського правопису: *Фресно-стріт* (6, с. 232), *Бау-стріт*, *Веллінгтон-стріт* (6, с. 241). М. Дмитренко тяжіє до відтворення топонімів відповідно до традиційної вимови, зберігаючи при цьому оригінальне звучання оніма: *Бейкер-стріт* (2, с. 6), *Пітт-стріт* (2, с. 230), *Брікстон-роуд* (2, с. 125).

Отже, на сучасному етапі розвитку української мови все ще спостерігаємо певні вагання у написанні фонографічних варіантів запозичень, зменшенню яких сприятиме унормованість фонографічної варіантності шляхом визначення норми-ненорми для тих відповідників, що вже наявні у писемній практиці.

Висновки. Онімна лексика в художньому творі виконує низку важливих функцій, основна з яких – текстотвірна. Власні назви створюють оригінальний хронотоп твору, прив'язують оповідь до місця дії, відтворюючи його колорит і реалістичність подій.

Онімний простір А. Конан Дойла є багатим і різноманітним, що почасти зумовлено канонами обраного митцем літературного жанру. Аналіз детективної прози письменника в інтерпретації українських перекладачів показує, що процес передавання англійських власних назв в українських перекладах характеризується значними хитаннями та непослідовністю. Це свідчить про недостатню розробленість теоретичних засад цієї проблеми. Основним методом, яким послуговувалися перекладачі під час актуалізації англійських власних назв у мові перекладу, є практична транскрипція з елементами транслітерації. Загалом українські інтерпретатори творів Конан Дойла у своїх перекладах намагалися дотримуватися обраної ними стратегії: орієнтації на особливості мови-джерела (М. Дмитренко), дотримання норм мови перекладу (В. Панченко, І. Базилянська, А. Шебец), або ж поєднували обидва варіанти (А. Марченко).

Варто зазначити, що переклад онімної лексики у художньому дискурсі приводить дослідника до глибшого вивчення питання адаптації власних назв, позаяк цей процес часто не зводиться до механічного підбору відповідних графем чи фонем у мові перекладу. Це набагато складніша проблема, яка вимагає від інтерпретатора комплексного осмислення принципів сприйняття тексту читачем, диференціації підходів до розв'язання конкретного перекладацького завдання задачі з урахуванням цілої низки різноманітних факторів.

Серед напрямів майбутніх наукових пошуків доцільно виокремити дослідження онімної лексики Конан Дойла в інших жанрах, зокрема в жанрі історичного роману, та способів її відтворення в українських перекладах.

Список використаної літератури

1. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики : монографія / Олена Юріївна Карпенко ; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2006. – 324 с.
2. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика : зб. ст. / Юрій Олександрович Карпенко ; НАН України, Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2008. – 326 с.
3. Левина Э. М. Ономастическое пространство в художественной речи / Элла Михайловна Левина ; М-во образования Рос. Федерации, Белгор. гос. ун-т. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2003. – 88 с.
4. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / Александра Васильевна Суперанская ; отв. ред. А. А. Реформатский. – [4-е изд.]. – М. : Либроком, 2012. – 368 с.
5. Ермолович Д. И. Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи / Дмитрий Иванович Ермолович. – М. : Р.Валент, 2005. – 416 с. – (Библиотека межъязыковой передачи / Дмитрий Иванович Ермолович).
6. Гудманян А. Г. Відтворення власних назв у перекладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Гудманян Артур Грантович ; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – 40 с.

7. Флорин С. Муки переводческие: практика перевода / Сидер Флорин – М. : Высшая школа, 1983. – 184 с.
8. Влахов С. И. Непереваемое в переводе / С. И. Влахов, С. П. Флорин. – [5-е изд.]. – М. : Р.Валент, 2012. – 408 с. – (Библиотека лингвиста).
9. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / Михайло Петрович Кочерган. – [2-ге вид.]. – К. : Академія, 2008. – 368 с. – (Альма-матер).
10. Никонов В. А. Имя и общество / Владимир Андреевич Никонов ; АН СССР, Ин-т этнографии им. Н. И. Миклухо-Маклая. – М. : Наука, 1974. – 278 с.
11. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Наталья Владимировна Подольская ; АН СССР, Ин-т языкознания ; отв. ред. А. В. Суперанская. – [изд. 2-е, перераб. и доп.]. – М. : Наука, 1988. – 187 с.
12. Фоякова О. И. Имя собственное в художественном тексте / Ольга Игоревна Фоякова ; ЛГУ. – Л. : ЛГУ, 1990. – 104 с.
13. Карпенко Ю. О. Про літературну ономастику: Міркування на базі твору Ліни Костенко «Коротко – як діагноз» / Ю. О. Карпенко // *Linguistica slavica* : ювіл. зб. на пошану І. М. Железняк / НАН України, Ін-т укр. мови ; відп. ред. В. П. Шульгач. – К. : [б. в.], 2002. – С. 75–83.
14. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження / О. Ю. Карпенко // *Записки з ономастики = Opera in onomastica* : зб. наук. пр. / Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; відп. ред. Ю. О. Карпенко. – Одеса, 2000. – Вип. 4. – С. 68–74.
15. Реформатский А. А. Введение в языковедение / Александр Александрович Реформатский ; науч. ред. В. А. Виноградов. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 536 с. – (Классический учебник). – ISBN 5-7567-0202-4.
16. Український правопис / [ред. Мазніченко Є. І., Максименко Н. М., Осадча О. В.] ; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т української мови. – К. : Наукова думка, 2015. – 287 с.

Ілюстративний матеріал

1. Дойль А. К. Оповідання про Шерлока Холмса / Артур Конан Дойль ; [пер. з англ. М. А. Дмитренко]. – [вид. 2-ге, доп.]. – К. : Веселка, 1990. – 348 с.
2. Дойль А. К. Пригоди Шерлока Холмса / Артур Конан Дойль ; [пер. з англ. М. А. Дмитренко]. – К. : Школа, 2009. – 352 с. – (Світ неймовірних пригод).
3. Дойль А. К. Пригоди Шерлока Холмса : в 4 т. / Артур Конан Дойль ; [пер. з англ. В. Панченко]. – К. : Веселка ; Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010.
Т. 1 : Етюд у багряних тонах : повість. Знак чотирьох : повість. Пригоди Шерлока Холмса : цикл оповід. – 2010. – 411 с. – ISBN 978-966-01-0448-8 (укр., т. 1, «Веселка»).
4. Дойль А. К. Пригоди Шерлока Холмса : в 4 т. / Артур Конан Дойль ; [пер. з англ. В. Панченко]. – К. : Веселка ; Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010.
Т. 2 : Слогати про Шерлока Холмса : цикл оповід. Собака Баскервілів : повість. – 2010. – 334 с.
5. Дойль А. К. Пригоди Шерлока Холмса : в 4 т. / Артур Конан Дойль ; [пер. з англ. В. Панченко]. – К. : Веселка ; Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010.
Т. 3 : Повернення Шерлока Холмса : цикл. оповід. Його останній уклін : цикл. оповід. – 2010. – 375 с. – ISBN 978-966-01-0450-1 (укр., т. 3, «Веселка»).
6. Дойл А. К. Записки про Шерлока Холмса / Артур Конан Дойл ; [пер. І. Л. Базилянська]. – Харків : ВД «Школа», 2010. – 592 с.
7. Дойл А. К. Нотатки про Шерлока Голмса / Артур Конан Дойл ; [пер. з рос. А. Марченко]. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. – 240 с.
8. Doyle A. C. *The Penguin Complete Sherlock Holmes* / Arthur Conan Doyle. – Aylesbury : Hazell Watson & Winey Ltd, 1982. – 1126 p.
9. Дойль А. К. Кровавий шлях : в 2 ч. / Артур Конан Дойль ; [пер. А. Шебец]. – Львів : Загальна Друкарня, 1908. – 158 с.
10. Дойль К. *Пес Баскервілів* : роман ; [пер. з англ.]. / Конан Дойль. – К. ; Ляйпціг : Українська накладня, [1917?]. – 279 с.
11. Дойл А. К. Пригоди Шерлока Холмса : оповідання / Артур Конан Дойл ; [пер. з англ.]. – К. : [б. в.], 2015. – 352 с.
12. Конан Дойл А. Пригоди Шерлока Холмса. Вигнанці / Артур Конан Дойл ; [пер. з англ.]. – К. : Україна, 1992. – 512 с.

References

1. Karpenko, O. Yu. (2006). *Problematics of cognitive onomastics*. Odesa: Astroprint (in Ukr.)
2. Karpenko, Yu. O. (2008). *Literary onomastics*. Odesa: Astroprint (in Ukr.)
3. Levina, E. M. (2003). *Onomastic space in fiction*. Belgorod: Belgorod State University Publishing House (in Russ.)
4. Superanskaya, A. V. (2012). *General theory of proper name* (4th ed.). In A. A. Reformatkiy (Ed.). Moscow: Librokom (in Russ.)
5. Yermolovich, D. I. (2005). *Proper names: theory and practice of interlingual translation*. Moscow: R. Valent (in Russ.)
6. Gudmanian, A. G. (2000). *Proper Names Reproduction in Translations* (Doctoral dissertation abstract). Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv, Ukraine (in Ukr.)

7. Florin, S. (1983). *Translator's pangs: practice of translation*. Moscow: Vysshaya shkola (in Russ.)
8. Vlahov, S. I., & Florin, S. P. (2012). *The untranslatable in translation* (5th ed.). Moscow: R.Valent (in Russ.)
9. Kocherhan, M. P. (2008). *Introduction to the study of language* (2nd ed.). Kyiv: Academia (in Ukr.)
10. Nikonov, V. A. (1974). *Name and society*. Moscow: Nauka (in Russ.)
11. Podolskaya, N. V. (1988). *Dictionary of Russian onomastic terminology* (2nd ed.). In A. V. Superanskaya (Ed.). Moscow: Nauka (in Russ.)
12. Fonyakova, O. I. (1990). *Proper name in literary text*. Leningrad: Leningrad State University Publishing House (in Russ.)
13. Karpenko, Yu. O. (2002). On literary onomastics: contemplation on Lina Kostenko's work "Short as a diagnosis". In V. P. Shulhach (Ed.) *Linguistica slavica* (pp. 75–83). Kyiv (in Ukr.)
14. Karpenko, O. Yu. (2000). On literary onomastics and its functional load. *Zapysky z onomastyky = Opera in onomastica* (Notes on onomastics = Opera in onomastica), 4, 68–74 (in Ukr.)
15. Reformatskiy, A. A. (1998). *Introduction to linguistics*. In V. A. Vinogradov (Ed.). Moscow: Aspekt Press (in Russ.)
16. Maznichenko, Ye. I., Maksymenko, N. M., & Osadcha, O. V. (Eds.). (2015). *Rules of Ukrainian spelling and punctuation*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.)

OPANASENKO Yulija Volodymyrivna,
lecturer at the Department of Translation Theory and Practice
East European University of Economics and Management
e-mail: julia_opanassenko@mail.ru

ONYMIC LEXICON IN THE UKRAINIAN TRANSLATIONS OF A. CONAN DOYLE'S DETECTIVE PROSE

Abstract. Introduction. *The problem of rendering proper names in literary translation is not properly regarded by many linguists. The reason is a considerable number of treatises on this issue. The scholars point out certain methods of proper names rendition such as transcription, transliteration, calquing etc. But in actual practice the problem appears to be much more complicated. The fact that rendering of the source text proper names into the Ukrainian language is being done with considerable variations highlights the need to generalize, systematize and critically analyze the rules of foreign onyms reconstruction by means of Ukrainian graphemes.*

Purpose. *The present study aims to reveal the specifics of translator's work with proper names on the material of the Ukrainian translations of A. Conan Doyle's detective prose.*

Results. *Conan Doyle's onomastic space is rich and diverse which is partially determined by the canons of detective genre. Proper names in Conan Doyle's detective prose perform a number of important functions: they contribute to the narration vividness and characters' individualization; introduce historical, ethnographic and connotative information into the text; serve as autobiographical markers in the writer's works; create the author's individual worldview. Onymic lexicon reflects the writer's mastery and its translation does not always comply with the target language spelling rules but is often subject to the particular aim of a literary work and in many cases depends on the translator's creativity, experience and insight.*

Originality. *The onomastic aspect of A. Conan Doyle's fiction has not been thoroughly researched so far. The originality of the current treatise is seen in the attempt to fill this gap and make a careful inquiry into the English writer's onymic lexicon rendition in Ukrainian translations of his prose.*

Conclusion. *On the basis of the analysis of the author's detective prose in the interpretation of the Ukrainian translators it is possible to indicate that the process of English proper names rendition in Ukrainian translations is characterized by certain inconsistency and variations. This indicates the insufficient theoretical study of the problem.*

Proper names translation is a challenging act for the translators of fiction. The major method the translators resorted to while rendering English proper names into Ukrainian was practical transcription with elements of transliteration. On the whole the Ukrainian translators of Conan Doyle's detective prose either used to choose one of the possible strategies – orientation towards the norms and rules of the source language (M. Dmytrenko), commitment to the spelling rules of the target language (V. Panchenko, I. Bazylianska, A. Schebets) – or tried to combine both of them (A. Marchenko).

Надійшла до редакції 19.03.16
Прийнято до друку 14.04.16